

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ІМЕНІ П. Л. ШУПИКА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Голова Приймальної комісії

академік НАМН України професор

Ю. В. Вороненко

«08» 02 2017 р.

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ
ДО АСПІРАНТУРИ
за науковою спеціалізацією
«МЕДИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ, ФІЗІОТЕРАПІЯ ТА КУРОРТОЛОГІЯ»
14.01.33

Київ - 2017 рік

Програма іспиту в аспірантуру за спеціальністю 14.01.33 «Медична реабілітація, фізіотерапія та курортологія» розроблена співробітниками кафедри кафедри медичної реабілітації, фізіотерапії і спортивної медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л.Шупика.

СКЛАД ПРЕДМЕТНОЇ КОМІСІЇ:

- Владимиров О. А. д.мед.н., професор, завідувач кафедри медичної реабілітації, фізіотерапії та спортивної медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика;
- Губенко В. П. д.мед.н., професор кафедри медичної реабілітації, фізіотерапії та спортивної медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика
- Зачатко Т. М. к.мед.н., доцент кафедри медичної реабілітації, фізіотерапії та спортивної медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика
- Федоров С. М. к.мед.н., доцент кафедри медичної реабілітації, фізіотерапії та спортивної медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика
- Ткаліна А. В. к.мед.н., доцент кафедри медичної реабілітації, фізіотерапії та спортивної медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика.
- Гурбич О. А. к.мед.н., доцент кафедри медичної реабілітації, фізіотерапії та спортивної медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Основу програми іспиту до аспірантури зі спеціальності «Медична реабілітація, фізіотерапія та курортологія» 14.01.33 складають усі розділи загальної та спеціальної фізичної і реабілітаційної медицини, особлива увага приділена базисним знанням, фізіології і патофізіології центральної і периферичної нервової системи, електродіагностиці, клінічній і функціональній оцінці в фізичній та реабілітаційній медицині, засобам фізичної і реабілітаційної медицини (фізичні фактори, фізична терапія, мануальна терапія, застосування ортезів і протезування, перенавчання при розладах мови, соціальна реінтеграція людей з порушенням життєдіяльності, професійна реабілітація, фармакологія, інфільтраційні і ін'єкційні техніки при м'язовоскелетній патології, мультидисциплінарний підхід при лікуванні болю), спеціальній частині – нетравматичним станам м'язовоскелетної системи в дорослих, запальним і дегенеративним ревматичним хворобам, нетравматичним і травматичним станам м'язовоскелетної системи у дітей і підлітків, пластичній і реконструктивній хірургії, реабілітації хворих з легеневою і судинною патологією, геріатричного патологією, фізичній і реабілітаційній медицині в онкології, в неврології, спорті.

Список літератури включає найважливіші наукові доробки як вітчизняних авторів, так і зарубіжних із питань теоретичної та практичної фізичної і реабілітаційної медицини.

**Програма
вступних іспитів до аспірантури
за спеціалізацією «Медична реабілітація, фізіотерапія та
курортологія» 14.01.33**

Базові знання:

- Анатомія та фізіологія м'язовоскелетної системи
- Патофізіологія м'язовоскелетної системи
- Патофізіологія болю, зв'язок болю та руху
- Загальна та прикладна біомеханіка
- Кінезіологія
- Кінезотерапія
- Біохімічні ефекти вправ на системи органів
- Доказова медицина
- Методологія клінічного дослідження
- Статистика
- Комп'ютерний моніторинг і кількісна оцінка механічних або кінетичних явищ, а також руху або кінематики (різних сучасних методів запису змін в розташуванні частин тіла)

Фізіологія і основи патофізіології центральної і периферичної нервової системи

- Скелетна система.
- М'язи
- Нервовом'язовий зв'язок
- Нейрофізіологія постави та руху
- Нерви та провідність нервів.
- Спинний мозок
- Рефлекси
- Збуджуючий і інгібуючий контроль верхніх рухових нейронів

Електродіагностичні методи дослідження: електроміографія, дослідження провідності нервів і викликаних потенціалів

- Електроміографія
- Електронейрографія і викликані потенціали
- Оцінка важливості електронейрографії в діагностиці та лікуванні пошкоджень периферичних нервів
- Оцінююче значення ЕМГ лицьових м'язів і м'язів тазового дна
- Основи кінезіологічного ЕМГ аналізу
- Використання ЕМГ тренінгу з використанням біологічного зворотного зв'язку з терапевтичною метою перенавчання чи навчання релаксації

Основи радіологічної діагностики м'язовоскелетної системи

- Рентгенографія м'язовоскелетної системи
- Денситометрія кісток
- МРТ, КТ м'язовоскелетної системи
- Ультразвукова діагностика м'язовоскелетної системи

Основи клініко-функціональної оцінки в педіатрії

- Оцінка розвитку дитини: психомоторного розвитку, руху, відчуття і когнітивного розвитку. Тестування і оцінка рівня розвитку
- Нейропедіатрія – дитячий церебральний параліч

Клінічне та функціональне оцінювання в фізичній та реабілітаційній медицині

- Анамнез, ознаки захворювань опорно-рухової системи
- Фізичне обстеження опорно-рухового апарату
- Оцінка пізнання, мови, пам'яті, поведінки
- Лабораторні ознаки захворювань опорно-рухової системи
- Радіологічні особливості захворювань опорно-рухової системи
- Основи біомеханіки, кінетика, кінематики
- Знання кінезіології і кінезіометрії
- Принципи інструментального аналізу ходи (нормальна, патологічна) за допомогою оптико-електронних систем з цифровими камерами і спеціальними програмами
 - Аналіз постави і балансу на стабілометричній платформі (постурографія і стабілометрія)

Методи лікування в фізичній і реабілітаційній медицині

1. Фізіотерапія

- Електротерапія (включаючи лазеротерапію, магнітотерапію, ударно хвильову терапію)
- Біологічний зворотній зв'язок
- Бальнеотерапію
- Термотерапію (лікування теплом і холодом)

2. Фізична терапія

- Основні техніки пасивної та активної фізичної терапії
- Техніки мануального та інструментального масажу
- Техніки зміцнення м'язів, тренування з опором
- Методи специфічної терапії при різних патологіях.
- Нервово-м'язові техніки посилення-пригнічення (Кабат, Бобат, Войта, Брандстром тощо)

- Лікування лімфедми

- Показання, призначення, контроль кінезотерапії

3. Ерготерапія

- Основи ергономіки

- Принципи та методи ерготерапії
- Матеріали, обладнання, технології та оцінювання в ерготерапії

4. Ортези та протези

- Клінічний огляд та функціональний статус пацієнтів з ампутаціями
- Типи протезів (для верхніх та нижніх кінцівок)
- Ортези – показання, призначення, контроль відповідного використання
- Функціональна оцінка протезів. Оцінка реабілітаційного потенціалу та результатів реабілітації

- Психологічна реабілітація пацієнтів з ампутаціями

5. Мануальна терапія

- Патофізіологія мануальної медицини.
- Клінічний огляд хребта та кінцівок та оцінювання
- Дисфункція міжхребцевих сегментів
- Принципи мануальних технік
- Показання та протипоказання
- Потенційна небезпека маніпуляцій

6. Корекція розладів мови та мовлення у дорослих та дітей

- Оцінювання реабілітаційних технік і їх застосування при порушеннях артикуляції (виразність, розуміння, читання та письмо)
- Оцінювання та лікування розладів ковтання

7. Соціальна реінтеграція людей з обмеженнями життєдіяльності

- Принципи та методи психологічної та соціальної роботи
- Дослідження когнітивної функції (інтелект, пам'ять, увага, поведінка)
- Впровадження в суспільство

8. Професійна реабілітація

- Основи медичного страхування працівників - значення і роль фахівців фізичної і реабілітаційної медицини в попередженні і скороченні прогулів, постійних травм і хвороб (непрацездатності); знання і раннє виявлення захворювань, пов'язаних з роботою і професійних захворювань, роль і значення комплексної реабілітації з точки зору потенційного розвитку промислового реабілітації; негативні наслідки для здоров'я

- Визначення; використання міжнародної класифікації функціонування, порушення життєдіяльності та здоров'я (МКФ) - особливу увагу питанням порушення життєдіяльності та характеру пошкодження, розглядаючи можливість роботи

- Професійний терапевт: використання біомеханічного, психомоторного, реабілітаційного та когнітивного підходу для цілей професійної реабілітації особистості; тести та оцінювання для оцінки функції верхньої кінцівки, тестування сприйняття і когнітивних функцій, оцінка здатності трудової діяльності (для відомої або потенційної трудової діяльності)

9. Фармакотерапія

- Фармакокінетика медикаментів, які використовуються в реабілітаційній медицині, можлива взаємодія з реабілітаційними програмами та терапевтичними вправами

10. Функціональне оцінювання: застосування МКФ.

– Функціональне оцінювання м'язово-скелетної системи за допомогою стандартизованих та технічних тестів: м'язового тестування (ММТ), координації, вправність (спритність), функціональне стискання (хапання), вимірювання об'єму рухів в сулобах, динамометрія

– Застосування набору шкал, опитувальників, тестів, індексів, які мають відношення до фізичної і реабілітаційної медицини: візуальною аналоговою шкалою (ВАШ), шкала болю Лайкерта

– Тести для дослідження активностей щоденного життя

– Численні інші тести, шкали та індекси (WOMAC, HAQ, Бартел, BASFI, BASMI, SF-36, FIM)

11. Інфільтративні та ін'єкційні техніки в артикулярній і екстра артикулярній м'язовоскелетній патології

12. Мультидисциплінарний підхід до лікування болю

- Основи патофізіології болю
- Фармакологічне та нефармакологічне лікування болю
- Мультидисциплінарний підхід до лікування болю
- Акупунктура
- Голковколювання: ознайомлення з основами акупунктури і її застосування при лікуванні захворювань рухової системи

Спеціальна частина

Нетравматичні ураження м'язовоскелетної системи у дорослих, запальні та дегенеративні ревматичні захворювання та позасуглобовий ревматизм

- Визначення, класифікація, диференціальний діагноз, патофізіологія, клінічні та лабораторні показники, рентгенологічні ознаки, оцінка неповносправності, фармакологічного, нефармакологічного та хірургічного лікування

- Запальні захворювання суглобів
- Подагра, псевдоподагра, хондрокальциноз,
- Остеопороз, остеомаліяція
- Хвороба Педжета
- Первинні та вторинні злоякісні пухлини кісток
- Позасуглобовий ревматизм
- Нейром'язові захворювання
- Синдром хронічної втоми та фіброміалгії
- Міофасціальні больові синдроми
- Остеоартрити
- Патологія хребта

Артропластика – основні техніки – коліно, стегно, плече, кисть

- Реабілітація після операції. Різниця в цементному та безцементному ендопротезуванні,
- Переваги та недоліки різних методів, основні ускладнення та їх лікування

Патологія рук і ніг

- Структурна та функціональна патологія рук і ніг, лікування та попередження в ортопедії
- Основні знання оперативного втручання на суглобах (артроскопія, артротомія, артрорез)

Нетравматичні ураження м'язовоскелетної системи у дітей та підлітків

- Патофізіологія опорно-рухової системи в процесі розвитку. Взаємодія між зростанням організму та аномаліями м'язовоскелетної системи і структури суглобів
- Вроджені вади розвитку опорно-рухового апарату (хребта, кінцівок, скелетна агенезія, вроджена аплазія і дисплазія, дисплазія кульшового суглоба, паралітичні стопи, інші пороки розвитку стопи
- ДЦП – етіологія, діагноз, принципи реабілітації, стимуляційна кінезіотерапія
- Порушення росту
- Ідіопатичний, вроджений, вторинний сколіоз

Травматичні ураження м'язовоскелетної системи у дорослих та дітей

- Передопераційні та післяопераційні заходи
- Патофізіологія та фізіологія зцілення тканин опорно-рухової системи
- Розтягнення зв'язок та вивихи суглобів
- Дислокації. Травматичний вивих і звичний вивих
- Переломи хребта (без неврологічних ускладнень) та кісток кінцівок

Пластична та відновна хірургія

- Опіки: класифікація, лікування, попередження, реабілітація ускладнень
- Рання реабілітація хірургічних пацієнтів в реанімації
- Травма у дітей: основні знання реабілітації травми у дітей, реабілітація після опіків та ампутацій
- Ампутація кінцівок (показання, планування висоти ампутації, догляд за культею, методи попередження та лікування інфекційних ускладнень, реабілітація після операцій)
- Хірургія в контексті черепно-мозкових травм і атравматической патології, хірургія хребта, хірургія периферичних нервів - принципи і програми реабілітації

Реабілітація пацієнтів з кардіоваскулярною та легеневою патологією, геріатричною патологією

- Реабілітація після інфаркту міокарда
- Принципи і програми реабілітації хворих із захворюваннями артеріальної системи: артеріальні оклюзійні захворювання ніг - діагностика, локалізація і технологія реабілітації в різних стадіях захворювання, післяопераційної реабілітації ампутованих кінцівок, догляд за культею
- Лімфатична система – принципи реабілітації та попередження ускладнень

- Критерії NYHA (New York Heart Association - Нью-Йоркська кардіологічна асоціація) - індивідуальний кардіологічний потенціал (потужність) пацієнта. Типи вправ, принципи терапії та схема тренувань.

- Гострий та хронічний обструктивний та рестриктивний синдром. Етіологія та принципи лікування.

- Принципи реабілітації: функціональна оцінка за допомогою легеневих тестів, активних і пасивних методів бронхіального і постурального дренажу, дихальні вправи, інструментальні техніки, навчання і тренування пацієнта, штучне дихання, допоміжне дихання, домашнього використання допоміжного дихання, трахеостомічне лікування, обладнання для допомоги дихання, контроль і моніторинг лікування.

- Основи геріатричної патології: епідеміологія, патологія, процес старіння і лікування

Фізична та реабілітаційна медицина в онкології

- Епідеміологія злоякісних захворювань - захворюваність, поширеність, реєстр раку

- Методи лікування (принципи хірургічного лікування, радіаційна терапія, системне лікування – хіміотерапія, імунотерапія, гормональна терапія, лазерна терапія тощо) Лікувальні процедури: принципи хірургічного лікування, терапевтичного, профілактичного, діагностичного, підтримки реабілітації, променевої терапії, системної терапії - хіміотерапії, імунотерапії, гормональної терапії, інтервенційної радіології, лазерної терапії, фотодинамічної терапії, генної терапії пухлин, гіпертермії.

- Реабілітаційна програма: фізіотерапія - кінезітерапія, лімфатичний дренаж, електроанальгезія, трудотерапія, освіта - профілактика ускладнень основного захворювання, психосоціальна реабілітація - принципи, творча терапія, паліативна терапія

Реабілітація після мамоектомії

- Ускладнення після операції – попередження та лікування лімфедми, контрактур, плексопатії, периферичної нейропатії, болю в плечі, криловидної лопатки,

- Протокол реабілітації після мамоектомії, ступінь лімфедми, профілактика

контрактур, фізіотерапія, кінезотерапія, лімфодренаж, ортопедичних засобів

Реабілітація після ларингектомії

- Кінезотерапія шиї та плечового поясу, реабілітація відновлення голосу

Фізична та реабілітаційна медицина при патології нервової системи

1. Центральна нервова система

А) Реабілітація пацієнтів з черепно-мозковою травмою

- Рання нейрореабілітація – стимуляція, вихід з коми, вертикалізація, позиціонування, рання нейрофізіологічна реабілітація;

- Трахеостомія, гастростомія, дієта, профілактика пролежнів;

- Методи оцінки та прогнозування важкості ураження, терапія спастичності

(блокада, алкоголь, ботулініотоксин), менеджмент сечового міхура

В) Реабілітація пацієнтів після інсульту

- Критерії направлення на комплексну реабілітацію, фактори, які несприятливо впливають на курс реабілітації, вторинна профілактика інсульту, основи центрального болю та його лікування, основні принципи сучасних нейрореабілітаційних технік (Бобат концепція, Брандстром підхід, PNF), мовні порушення та можливості терапії, поведінкові та когнітивні розлади та базові принципи їх лікування

С) Реабілітація пацієнтів з травмою спинного мозку

- Етіологія та патофізіологія травм та захворювань спинного мозку, клінічна картина, ускладнення на ранньому етапі реабілітації та вибір адекватної терапії, визначення функціональної можливості (реабілітаційного потенціалу) пацієнтів як основи призначення реабілітаційної програми, основи програм фізичної терапії та їх призначення, основи ерготерапії для спінальних пацієнтів і її призначення, основи психологічної реабілітації спінальних пацієнтів, ортези та технічні засоби для спінальних хворих – вибір, призначення і контроль, методи лікування та профілактики пролежнів, менеджмент сечового міхура та кишечника, порушення статевих функцій і можливості планування сім'ї, пізні ускладнення у спінальних хворих та проведення відповідних заходів

Д) Реабілітація пацієнтів з захворюваннями екстрапірамідної системи

- Призначення медикаментів та їх побічна дія, виявлення когнітивних розладів (відмінність між підкірковою і корковою деменцією), виявлення порушення ковтання і дихання, їх лікування, виявлення та лікування вегетативних розладів нервової системи (ортостатичної гіпотензії, розлади сфінктера, розладів травлення, розлад статевої функції), основні принципи реабілітації та навчання пацієнтів

Е) Реабілітація пацієнтів з розсіяним склерозом

- Неврологічне обстеження і визначення функціонального стану пацієнта і любов відповідно до EDSS - Expanded Disability Status Scale розширена шкала оцінки ступеня інвалідизації (Куртцке) під час вступу, в період реабілітації і при виписці із стаціонару з обов'язковою оцінкою результатів реабілітації, призначення тестів та реабілітаційної програми

Ф) Реабілітація пацієнтів з нервовом'язовими захворюваннями

- основи діагностики, фізіатричний огляд хворих з нервовом'язовими захворюваннями, функціональне оцінювання хворих з нервовом'язовими захворюваннями, підтримання сили та витривалості уражених м'язів

2. Реабілітація пацієнтів з ураженням периферичних нервів

- вимірювання діапазону рухів в суглобах, вимірювання суглобів і кінцівок, мануальний м'язовий тест, оцінка результатів ЕМГ для призначення відповідної терапії, оцінка результатів уродинаміки для того, щоб вибрати відповідний режим терапії, різні методи тренування сечового міхура, катетеризація сечового міхура у разі затримки сечі, методи лікування пролежнів, принципи фізичної терапії у хворих з м'якими паралічами, методика вставання і ходьби у пацієнтів з периферичним м'яким парезом, виконання переміщення та інші щоденні дії

3. Спеціальні розлади чуттів

Наприклад коморбідність: глухота і недавній інсульт, сліпота і перелом шийки стегна

Нерухомий хворий

- Патолофізіологія іммобілізації. Вплив на: серцево-судинну систему, дихальну систему, систему харчування, метаболічну систему (остеопороз), нирки та урологічну систему, шкіру (пролежні), м'язову систему, м'язовоскелетну систему, нейропсихологічну систему, профілактика і лікування вищевказаних порушень

Фізична та реабілітаційна медицина в спорті

- Принципи спортивної медицини та механізми травм при різних видах спорту
- Попередженням травм, використовуючи методи фізичної медицини
- Визначення та оцінки фізіологічної реакції на втому, перетренування і інші змінені фізіологічні умови
- Класифікація травм (відповідно до механічних причин, відповідно до теплової причини, інфекції як причини травми в залежності від виду спорту)
- Принципи реабілітації в спортивній травматі
- Перша допомога в спорті, принципи лікування гострої травми, використовуючи фізичну терапію
- Основні принципи лікування хронічних станів після травм

Спорт для людей з обмеженням життєдіяльності

- Визначення видів спорту для людей з обмеженням життєдіяльності
- Функціональна класифікація
- Закони і принципи спорту для людей з обмеженням життєдіяльності
- Адаптація в спорті для людей з обмеженням життєдіяльності

Реінтеграції для людей з обмеженням життєдіяльності, догляд за людьми з обмеженням життєдіяльності і літніх людей вдома

- Загальні знання медичного страхування і медико-соціальні установ в різних системах Європейського співтовариства: системи медичного страхування - соціальне страхування. Госпіталізація - стаціонарна допомога, приватна і державна, медична допомога вдома; догляд вдома, соціальна робота, допомога на дому тощо. Допомога і контроль за телефоном та іншими способами зв'язку.

Кваліфікаційні вимоги для лікарів фізичної та реабілітаційної медицини, які вступають до аспірантури за спеціалізацією «Медична реабілітація, фізіотерапія та курортологія»

Згідно з вимогами кваліфікаційної характеристики фаху лікар фізичної та реабілітаційної медицини повинен знати:

- чинне законодавство та нормативні документи, що регламентують діяльність органів управління та закладів охорони здоров'я;
- основи права в медицині;
- права, обов'язки та відповідальність лікаря ФРМ;
- показники роботи лікувально-профілактичної установи, диспансерного нагляду та лікарського контролю;
- організацію реабілітаційної допомоги;
- загальні принципи діагностики та лікування захворювань внутрішніх органів, нервової системи, принципи лікування травматичних ушкоджень у дитячому віці та у дорослих;
- принципи та основні медичні проблеми перехідних періодів життя людини;
- Міжнародну класифікацію функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я;
- принципи встановлення цілей в реабілітації;
- принципи командної роботи та розподілення функціональних ролей членів мультидисциплінарної команди;
- реабілітаційні технології, що застосовуються членами мультидисциплінарної реабілітаційної команди;
- принципи створення та застосування індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю (дитини з інвалідністю);
- чинне законодавство та принципи проведення медико-соціальної експертизи;
- форми і методи санітарної освіти серед населення;
- правила оформлення медичної та медико-експертної документації;
- передові інформаційні та інтернет технології;
- сучасну наукову літературу та науково-практичну періодику за фахом, методи її аналізу та узагальнення.

Лікар фізичної та реабілітаційної медицини повинен вміти:

- проводити загальне медичне обстеження хворого та особи з обмеженнями життєдіяльності;
- аналізувати результати методів параклінічного обстеження;
- проводити реабілітаційне обстеження із застосуванням складових МКФ «функції та структури організму», «активність та участь», «контекстові фактори»;
- визначати фактори ризику розвитку ускладнень відповідно до характеру та перебігу захворювання (травматичного процесу);
- складати базовий реабілітаційний план для кожного хворого з метою проведення проблемно-орієнтованої реабілітації із включенням: діагнозу, наявних проблем та збережених функцій (відповідно до МКФ), індивідуальних цілей, цілей особи, що надає допомогу (родини), дії, які мають бути виконані;
- організувати діяльність мультидисциплінарної реабілітаційної команди з проведенням щотижневих конференцій команди;

- застосовувати медичні інтервенції: медикаментозну терапію з метою відновлення або поліпшення структур та/або функцій (лікування болю, запалення, системна регуляція м'язового тону, поліпшення когнітивних функцій, поліпшення фізичного виконання, лікування депресії);
- виконувати медичні процедури, включаючи ін'єкції та інші техніки введення ліків;
- здійснювати прогнозування динаміки обмежень життєдіяльності хворих, застосовувати фізичні методи лікування: електротерапія, ультразвук, термотерапія, фототерапія (включаючи лазеротерапію), гідротерапія та бальнеотерапія, діатермотерапія, застосування масажу та лімфотерапії (мануальний лімфатичний дренаж);
- застосовувати методи ерготерапії з метою підвищення активності: повсякдення активність, підтримка постраждалих структур організму (лонгети та ортези);
- застосовувати методи ерготерапії з метою підвищення мотивації хворих;
- застосовувати менеджмент дисфагії;
- здійснювати підготовку медичної документації для проведення медико соціальної експертизи;
- використовувати принципи навчання пацієнтів;
- застосовувати медикаментозну терапію з метою фокальної регуляції м'язового тону;
- проводити оцінку та критичний огляд інтервенцій, що проводяться членами мультидисциплінарної команди;
- застосовувати методи ерготерапії з метою підвищення професійної активності;
- застосовувати методи ерготерапії з метою навчання пацієнта навичкам з подолання бар'єрів для повсякденних активностей (пристосування місця помешкання);
- застосовувати психологічну оцінку та втручання, включаючи рекомендації;
- застосовувати дієтотерапію;
- застосовувати обладнання для осіб з обмеженими можливостями, технології підтримки, протезування, ортезування, технічні методи підтримки та допомоги;
- виконувати медичні процедури з інтратекальним введенням медикаментозних препаратів;
- застосовувати методи пара клінічного обстеження (ультразвукова діагностика, електрофізіологічна діагностика);
- застосовувати фізичні методи лікування: кінезіотерапія та терапія з використанням фізичних вправ, техніки мануальної терапії для відновлення рухомості суглобів та пов'язаних розладів м'яких тканин;
- застосовувати артикуляційну та мовну терапію в рамках комплексних спеціалізованих програм реабілітації;
- застосовувати нейропсихологічні інтервенції;
- застосовувати методи роботизованих реабілітаційних інтервенцій;

застосовувати методи ерготерапії з метою тренування у разі порушення функціонування у особи з когнітивними розладами.

**Список запитань на іспит
(включені в білети)**

1. Основи реабілітаційної медицини. Визначення реабілітації за ВООЗ.
2. Мультидисциплінарна бригада в реабілітації.
3. Роль медичної деонтології та етики в реабілітації.
4. Постановка цілей реабілітації в SMART форматі.
5. Кінезотерапія: загальні відомості, призначення, контроль проведення.
6. Кінезотерапія. Систематизація вправ.
7. Реабілітаційне обстеження хворих з порушеннями рухових функцій.
8. Структура та функції рухового апарату. Поняття про руховий стереотип.
9. Визначення мануальної терапії та її теоретичне обґрунтування.
10. Види функціональних порушень рухової системи. Схема обстеження в мануальній терапії.
11. Види мобілізацій та маніпуляцій в мануальній терапії, характеристика.
12. Саногенез вертеброгенних больових синдромів.
13. Визначення нейром'язової терапії. Назвати види її і дати коротку характеристику.
14. Нервово-м'язові техніки посилення-пригнічення (Кабат, Бобат, Войта, Брандстром тощо).
15. Принципи мануального лікування при м'язових дисбалансах.
16. Мобілізація тракцією.
17. Основні техніки пасивної та активної фізичної терапії.
18. Основні відомості про структурно-функціональну організацію нервової системи (нейрон, синапси, медіатори, нервові волокна, нейроглию тощо).
19. Клінічна анатомія та фізіологія спинного мозку (клітинні елементи та провідні шляхи).
20. Структури спинного мозку, які приймають участь в забезпеченні функції чутливості. Види чутливості.
21. Рефлекторно-рухова діяльність спинного мозку. Рефлекторна дуга. М'язовий тонус.
22. Топічна діагностика ураження спинного мозку по попереку.
23. Прояви уражень спинного мозку на різних рівнях.
24. Анатомо-фізіологічні основи реалізації та регуляції функцій тазових органів і їх порушення.
25. Анатомо-фізіологічні особливості кори головного мозку: локалізація функцій в корі головного мозку, порушення вищих коркових функцій.
26. Анатомо-фізіологічні особливості структур вегетативної нервової системи.
27. Анатомо-фізіологічні особливості структур периферичного відділу нервової системи: гангліїв, корінців.
28. Анатомо-фізіологічні особливості структур периферичного відділу нервової системи: сплетінь.

- 29.Анатомо-фізіологічні особливості структур периферичного відділу нервової системи: периферичних нервів
- 30.Клініко-діагностичне значення рентгенологічних методів дослідження в реабілітації.
- 31.Клініко-діагностичне значення ультразвукового дослідження в реабілітації.
- 32.Клініко-діагностичне значення офтальмологічного дослідження в реабілітації.
- 33.Клініко-діагностичне значення отоневрологічного дослідження в реабілітації.
- 34.Клініко-діагностичне значення електроенцефалографії в реабілітації.
- 35.Клініко-діагностичне значення імунологічних методів дослідження.
- 36.Клініко-діагностичне значення рентгенологічних методів дослідження: КТ головного мозку та спинного мозку.
- 37.Клініко-діагностичне значення магнітно-резонансної томографії (МРТ) та позитронно-емісійної томографії (ПЕТ).
- 38.Електроміографія, дослідження нервової провідності та викликані потенціали.
- 39.Тести для дослідження активності повсякденного життя.
- 40.Функціональне обмеження скелетно-м'язової системи: мануальний м'язовий тест.
- 41.Визначення та використання МКФ в реабілітації.
- 42.Основні категорії життєдіяльності та їх обмеження за ступенем вираженості.
- 43.Функціональне оцінювання м'язово-скелетної системи за допомогою стандартизованих та технічних тестів, показників.
- 44.Обстеження когнітивного статусу хворого (пам'ять, поведінка, увага, інтелект, навчальний потенціал).
45. Кардіоваскулярні функціональні тести.
- 46.Пульмональні функціональні тести.
- 47.Ортези (для хребта і кінцівок) – призначення, виписування, контроль належного та адекватного використання.
- 48.Принципи та методи ерготерапії.
- 49.Принципи відновного лікування хворих з функціональними порушеннями рухової системи.
- 50.Патофізіологія болю. Шкали оцінки болю.
- 51.Мультидисциплінарний підхід до лікування больового синдрому.
- 52.Лікувальні медикаментозні блокади.
- 53.Основні знання оперативного втручання на суглобах (артроскопія, артротомія, артрорез).
- 54.Обстеження об'єму руху в суглобах та діагностика контрактур. Види контрактур та напрями реабілітаційного втручання.
- 55.Принципи аналізу ходи (нормальної та патологічної).
- 56.Реабілітаційне обстеження при ураженні периферичних нервів.
- 57.Обстеження спастичності за шкалою Ашворд. Менеджмент спастичності

за допомогою ботулотоксину, принципи втручання.

58. ЕМГ при радикулопатіях. Значення для визначення програми реабілітації.
59. Роль ЕМГ в діагностиці та лікуванні хворих з травмою периферичних нервів.
60. Обстеження рівноваги та постави в реабілітації.
61. Обстеження хворих з травмою спинного мозку за шкалою ASIA.
62. Перемінна катетеризація. Показання та принципи втручання.
63. Основні принципи надання допомоги при критичних станах. Штучна вентиляція легень та зовнішній масаж серця.
64. Реабілітація при запальних захворюваннях суглобів.
65. Рефлекторний механізм дії фізичних факторів. Основні рефлексогенні зони, на які діють фізичними факторами.
66. Лазеротерапія. Методика та техніка проведення процедур.
67. Лікування теплом та холодом.
68. Видиме світло. Фізична характеристика, фізіологічна та терапевтична дія, застосування.
69. УФ-промені. Фізична характеристика. Біологічна дія.
70. Ампліпульстерапія. Терапевтична дія. Показання та протипоказання.
71. Електростимуляція. Показання та протипоказання.
72. Ультразвукова терапія. Механізм дії. Терапевтична дія. Показання та протипоказання.
73. Бальнеотерапія. Види та методики проведення.
74. Ударно-хвильова терапія. Показання та протипоказання. Методики проведення.
75. Опіки: класифікація, лікування, попередження, реабілітація ускладнень
76. Лімфатична система – принципи реабілітації та попередження ускладнень.
77. Менеджмент спастичності: препарати для зниження спастичності.
78. Обстеження та лікування розладів ковтання.
79. Активні та пасивні техніки бронхіального та постурального дренажу, дихальні вправи
80. Менеджмент кишківника при ураженнях центральної та периферичної нервової системи.
81. Менеджмент сечового міхура при ураженні головного та спинного мозку.
82. Принципи і реабілітаційні програми після операцій на хребті, операцій на периферичних нервах.
83. Діагностика ураження трійчастого нерву. Принципи реабілітації.
84. Діагностика ураження лицьового нерву. Принципи реабілітації.
85. Остеохондроз та вертеброгенні ураження нервової системи. Принципи реабілітації вертеброгенних синдромів.
86. Гостра запальна демієлінізуюча полірадикулопатія Гієна-Барє: клінічний перебіг, принципи реабілітації.
87. Принципи та особливості реабілітації хворих з нервово-м'язовими захворюваннями.
88. Черепно-мозкова травма, рання реабілітація. Шкала рівня когнітивних

розладів Rancho Los Amigos. Черепно-мозкова травма: класифікація, патогенез. Принципи реабілітації.

89.Вертеброгенні ураження нервової системи: патогенетичні механізми, прояви, діагностика, диференційна діагностика. Принципи реабілітації.

90.Дизметаболичні полінейропатії (при гіпо- та авітамінозах, цукровому діабеті): патогенез, клінічний перебіг, диференційний діагноз.

91.Захворювання периферичного відділу нервової системи. Принципи реабілітації.

92.Реабілітація пацієнтів з травмою периферичних нервів.

93.Геморагічний інсульт: критерії направлення на комплексну реабілітацію.

94.Реабілітація ішемічного інсульту в гострому періоді.

95.Фактори, які несприятливо впливають на процес реабілітації після інсульту. Профілактика розвитку повторного інсульту.

96.Артропластика (основні техніки – коліно, стегно, плече, кисть; реабілітація після операції).

97.Деменція: клінічні прояви, діагностичні шкали.

98.Вестибулярна дисфункція: реабілітаційне обстеження та принципи лікування.

99.Реабілітація при хворобі Паркінсона.

100. Реабілітація після видалення молочної залози. Ускладнення та їх профілактика.

101. Травми спинного мозку. Принципи реабілітації.

102.Реабілітація при ампутаціях кінцівок. Догляд за культею та профілактика ускладнень.

103.Функціональна оцінка протезів. Оцінка реабілітаційного потенціалу та результатів реабілітації.

104.Фізична реабілітація хворих з переломами кінцівок.

105.Гіпертонічна хвороба. Патогенез, класифікація, фізіопунктура та фізіотерапія.

106.Реабілітація хворих з кардіоваскулярною та легеневою патологією.

107.Реабілітація після ларингектомії (кінезотерапія шиї та плечового поясу, реабілітація відновлення голосу).

108.Реабілітація пацієнтів з захворюваннями екстрапірамідної системи.

109.Реабілітація пацієнтів з розсіяним склерозом.

110.Гострий та хронічний обструктивний та рестриктивний синдром.

Причини та принципи лікування.

111.ДЦП – етіологія, діагноз, принципи реабілітації, стимуляційна кінезіотерапія.

112.Травма у дітей (основні знання реабілітації травми у дітей, реабілітація після опіків та ампутацій).

113.Патологія кисті і стопи (структурна та функціональна патологія, лікування та попередження).

114.Принципи спортивної медицини та механізми травм при різних видах спорту.

115.Принципи реабілітації в спортивній травмі.

116. Перша допомога в спорті, принципи лікування гострої травми, використовуючи фізичну терапію.

117. Основні принципи лікування хронічних станів після травм.

118. Закони і принципи спорту для людей з неповносправністю.

Критерії оцінювання

З метою підвищення якості оцінювання рівня знань вважаємо за доцільне кожному теоретичному питанню та клінічній задачі надавати 100% за повну відповідь, 50% за неповну відповідь та 0% при відсутності відповіді. При оцінюванні тестових завдань за 1 правильно розв'язане тестове завдання нараховується 10%, якщо відмічені всі правильні відповіді і не відмічена жодна з неправильних відповідей. Якщо у тестовому завданні не відмічена жодна з правильних відповідей, або відмічені не всі варіанти правильних відповідей, або разам із правильними відповідями відмічена хоча б одна неправильна відповідь, то за таку те відповідь на тестове завдання нараховується 0%.

Оцінка «Відмінно» ставиться при відповіді на 4 теоретичне запитання, 1 клінічну задачу та ≥ 8 відповідей на тестові запитання при наявності 500% – 480% відсотків та більше (3 повних відповіді на запитання та 1 неповна на теоретичні запитання білету і повне або часткове рішення ситуаційної задачі).

Оцінка «Добре» ставиться при наявності 470% – 430% відсотків та більше.

Оцінка «Задовільно» ставиться при наявності 420% – 350% відсотків та більше.

Оцінка «Незадовільно» ставиться при наявності <350% відсотків.

Іспит до аспірантури за спеціальністю «Медична реабілітація, фізіотерапія та курортологія» не передбачає оцінювання практичних навичок, оскільки особи, які беруть участь у конкурсі на вступ до аспірантури, є лікарями-фізіотерапевтами з стажем роботи у закладах охорони здоров'я не менше 3 років.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Атлас секционной анатомии человека на примере КТ- и МРТ-срезов. Том 1. Голова и шея Торстен Б. Мёллер, Эмиль Райф. М.: МЕДпресс-информ. 2010
2. Бадалян Л.О. Детская неврология.-М.: МЕД пресс информ, 2001.-608с.
3. Батышева Т. Т. Скворцов Д.В. Труханов А.И. Современные технологии диагностики и реабилитации в неврологии и ортопедии. - М.: Медика, 2005. - 256 с.
4. Белова А.Н. Нейрореабилитация. Рук-во для врачей –М.: Антидор, 2000.-568с.
5. Белова А.Н., Прокопенко С.В. Нейрореабилитация. - 2010. – 1288 с.
6. Бер М., Фротшер М. Топический диагноз в неврологии по Петеру Дуусу : анатомия, физиология, клиника / пер. с англ. под ред. З. А. Суслиной.- 4-е изд. – М: Практическая медицина, 2009.-478с.
7. Боголюбов В. М. Физиотерапия и реабилитация в неврологии, гинекологии, в онкологии, гериатрии, в стоматологии, дерматологии, косметологии, в офтальмологии, оториноларингологии, в лечении ран, переломов / В. М. Боголюбов. – М. : Бином, 2015. – 312 с.
8. Болевые синдромы в неврологической практике / под ред.. проф.. В.Л. Голубева. – М.: МЕДпресс-информ, 2010. – 336 с.
9. Болезнь Паркинсона: диагностические критерии и стратегия лечения: Учебное пособие// Ю.И. Головченко, И.Н. Карабань, Т.Н. Калищук-Слободин, С.П. Московко, Н.В. Карабань. –К., 2008.-68с.
10. Букуп К. Клиническое исследование костей, суставов и мышц. – М.: Мед. лит., 2010. – 320 с.
11. Бразис П.У. Топическая диагностика в клинической неврологии / Пол У. Бразис, Джозеф К. Мэсдю, Хосе Биллер; Пер. с англ. Под общ. ред. О. С. Левина. М.: МЕД.- пресс-информ, 2009.-736.
12. Валериус К.-П., Франк А., Колстер Б.К. и др. Мышцы. Анатомия. Движения. Тестирование. – М.: Практическая медицина, 2016. 432 с.
13. Патология позвоночника (пособие для врачей)/ Под ред. Радченко В.А., Коржа Н.А. – К.: ООО «Бібліотека «Здоров'я України», 2013. – 226 с.
14. Виктор Н. Кассар-Пулличино, Хервиг Имхоф Спинальная травма в свете диагностических изображений М.: МЕДпресс-информ. 2009.
15. Виничук С.М. Черенько Т.М. Ишемический инсульт: эволюция взглядов на стратегию лечения.-К., 2003.-120с.Б.С. Виленский. Инсульт: .-2-е изд., доп.-Спб.: ООО "Издательство Фолиант", 2002.-397 с.
16. Гнездицкий В.В., Пирадов М.А. Нейрофизиология комы и нарушения сознания (анали и интерпретация клинических наблюдений). Иваново: ПресСто, 2015 г. - 528 с.
17. Гринберг Д.А. Клиническая неврология/ Д.А. Гринберг, М.Дж. Аминофф, Р.П. Саймон; Пер. с англ. Под общ. ред. д.м.н. О.С. Левина - М.: МЕД-Пресс-информ, 2004.-520 с.

18. Гросс Джефри. Физикальное исследование костно-мышечной системы. – М.: Издательство Панфилова; БИНОМ. Лаборатория знаний, 2011. – 472 с.
19. Губа Г.П., Губа С.Г. Справочник по неврологической семиологии. Симптомы, синдромы, функциональные пробы, К.: Академпресс. - 1996. -440 с.
20. Губенко В.П. Мануальная терапия в вертеброневрологии. — Київ: Медицина, 2006. — 496 с.
21. Гурленя А.М., Багель Г.Е., Смычек В.Б. Физиотерапия в неврологии. – М.: Мед. лит., 2008. – 296 с.
22. Демиденко Т.Д., Ермакова Н.Г., Основы реабилитации неврологических больных// СПб.: ООО «Издательство ФОЛИАНТ», 2004-304с.
23. Дифференциальная диагностика нервных болезней: Руководство для врачей./Под ред. Акимова Г.А., Одинака М.М. Изд. 3-е, испр. и доп. - С.Пб.; "Гиппократ"-2004.-744 с.
24. Елифанов В.А., Елифанов А.В. Восстановительное лечение при заболеваниях и повреждениях позвоночникаМ.: МЕДпресс-информ. 2010
25. Еремушкин М.А., Киржнер Б.В., Мочалов А.Ю. Мягкие мануальные техники. Постизометрическая релаксация мышц. Учебное пособие. – СПб: Наука и Техника, 2010. – 288 с.
26. Живолупов С.А., Самарцев И.Н., Малоинвазивная терапия (блокады) в неврологии. – М.: МЕДпресс-информ, 2016. – 120 с.
27. Заболевания вегетативной нервной системы по ред. А.М.Вейна. Руководство. М.: Медицина.-1991.-524 с.
28. Иллариошкин С.Н., Левин О.С. Болезнь Паркинсона и расстройства движений. М.: НЦН РАМН. – 2011. – 413 с.
29. Имхоф Г. Лучевая диагностика. Позвоночник – М.: МЕДпресс-информ, 2011. – 320 с.
30. Инсульт. Справочник практического врача.//Под ред. Т.С. Мищенко.–К.: Издатель Д.В. Гуляев, 2006.- 220с.
31. Инсульт: Практическое руководство для ведения больных //Ворлоу Ч.П. Деннис М.С., Ван Гейн Ж., Ханкий Г.Ж и др. Пер. с англ. А.В. Борисова, Л.В. Бульбы, Ю.И. Бульбы и др. Под ред. А.А. Скоромца и В.А. Сорокоумова. – СПб.:Политехника, 1998, 629с.
32. Інсулт. Тактика, стратегія ведення, профілактика, реабілітація та прогнози(посібник для лікаря-практика)/ Зозуля І.С., Головченко Ю.І., Онопрієнко О.П.-К.: Світ Успіху,2010-320с.
33. Кадыков А.С., Манвелов Л.С., Шахпаронова Н.В. Хронические сосудистые заболевания головного мозга. М.: ГЭОТАР – Медиа. – 2013. – 232 с.
34. Калашникова Л.А., Добрынина Л.А. Диссекция артерий головного мозга: ишемический инсульт и другие клинические проявления. Монография. М.: ВАКО. – 2013. – 208 с.

35. Калинин Р.Е. Влияние вертеброгенной компрессии позвоночной артерии на гемодинамические параметры сосудов головы и шеи. ГЭОТАР-Медиа. 2015 г. – 168 с.
36. Карвасарский Б.Д. Неврозы.-2-е изд., перераб. и доп.-М.: Медицина, 1990.-576 с.
37. Карлов В.А. Неврология: руководство для врачей. 3-е изд., -М.:ООО «Медицинское информационное агентство», 2011. - 664с.
38. Клиническая диагностика в неврологии: руководство для врачей. Одинак М. М., Дыскин Д. Е.СПб.: СпецЛит, 2010.
39. Ключкова Е.В. Введение в физическую терапию: реабилитация детей с церебральным параличом и другими двигательными нарушениями неврологической природы. – М. : Теревинф, 2014. – 288 с.
40. Левин О.С. Неврология: справочник практического врача / О.С. Левин, Д.Р. Штульман. – 8-е изд. - М.: МЕДпресс-информ, 2012.- 1024с.
41. Новосельцев С.В. Остеопатия: Учебник – М.: МЕДпресс-информ, 2016. – 608 с.
42. Лемман-Хорн Ф. Лечение заболеваний нервной системы //Лемман-Хорн Ф., А. Лудольф. Пер. с нем. Под общ ред О.С. Левина. – М.:МЕД пресс-информ. 2005.-528с.
43. Лобзин С.В. Пункции и блокады в неврологии. С.-Пб.: "Гиппократ".- 2000.-126 с.
44. Лучевая диагностика. Головной мозг./ К.Зартор, С. Хеннель, Б.Кресс, - М.:»Медпресс информ» 2011.-320с.
45. Малик О., Доннелли Э., Барнетт М. Бойко А.Н. Рассеянный склероз. Краткий справочник. Практическая медицина. Москва. 2015 г. - 128с.
46. Машковский М.Д.. Лекарственные средства. – . - 15-е изд. Перераб., испр., доп. - М.:ООО «Издательство Новая Волна» , 2005.-1200с.
47. Медицина невідкладних станів: швидка і невідкладна медична допомога: підручник /Зозуля І.С., Вершигора А.В., Боброва В.І. та інші; за ред. проф. Зозулі І.С.К.: ВСВ «Медицина», 2012.-728с.
48. Миасте Мёллер Т.Б., Райф С. Норма при КТ- и МРТ-исследованиях. / Пер. с англ.; Под абщ. ред. Г.Е.Труфанова, Н.В. Марченко. - М.: МЕДпресс-информ, 2008. — 256 с.
49. ния: монография/ Е.К. Сепп, В.Б. Ланцова. – М. АНО Учебный центр «Невромед- Клиника»,- 2008.- 112с.
50. Мументалер М., Бассетти К., Дэтвайлер К. Дифференциальный диагноз в неврологии: руководство по оценке, классификации и дифференциальной диагностике неврологических симптомов. М.:МЕДпресс-информ. – 2014. – 360с.
51. Неврологический статус и его интерпретация Учебное руководство для врачей А. А. Скоромец, А. П. Скоромец, Т. А. Скоромец. М.: МЕДпресс-информ. 2010
52. Неврология /Марко Мументалер, Хейнрих Маттле; Пер. с нем.; Под общ. ред. О.С. Левина.- М.: МЕД.- пресс-информ, 2007.-920 с.

53. Одинак М.М., Живолупов С.А. Заболевания и травмы периферической нервной системы (обобщение экспериментального и клинического опыта): руководство для врачей / М.М. Одинак, С.А. Живолупов. – СПб.: Спецлит., 2009. – 367с.
54. О'Коннор Т.К. Атлас по инъекционным методам лечения боли. – М.: МЕДпресс-информ, 2016. – 120 с.
55. Ортопедическая неврология(вертеброневрология). Руководство для врачей.Попелянский Я.Ю.М.: МЕДпресс-информ. 2008
56. Пенину Жиль. Мышечное напряжение. От диагностики к лечению / Жиль Пенину, Серж Тикса; пер.с фр.; под общ. ред. проф. М.Б. Цыкунова. – М.: МЕДпресс-информ, 2012. – 368 с.
57. Петер Дуус Топический диагноз в неврологии. Анатомия. Физиология. Клиника. М.:ИПЦ "Вазар-Ферро".-1997.-380 с.
58. Пирадов М.А., Супонева Н.А. Синдром Гийена – Барре: диагностика и лечение. М.:МЕДпресс. – 2011. – 208 с.
59. Попелянский Я.Ю. Болезни периферической нервной системы. Руководство для врачей – М.: МЕДпресс-информ., 2015. – 352 с.
60. Пшетаковский И.Л., Владимиров А.А. Остеохондрозы позвоночника. - К.: КИМ, 2008. - 224 с.
61. Пономаренко Г.Н. Основы доказательной физиотерапии. — 3-е изд., перераб. и доп. — СПб., 2011.
62. Поражение периферических нервов и корешковые синдромы / под ред. М.Мументалера, М.Штёра, Г.Мюллера-Фаля; пер. с нем.; под общ. ред. А.Н.Баринаова. – М.: МЕДпресс-информ, 2013. – 616 с.
63. Рассеянный склероз. /Под ред. Гусева Е.И., Завалишина И.А., Бойко А.Н.М.: Реал Тайм, 2011. 528 с.
64. Руководство к практическим занятиям по топической диагностике заболеваний нервной системы.// Под ред. Скворцовой В.И. - М.: Литтерра, 2006.-272с.
65. Руководство по неврологии./Джон Поли, Эрик М Дэтольные / перевод с англ. Под ред. РАМН Н.Н. Яхно М. «ГЕОТАГ-МЕДИА» 2011, 688с.
66. Самосюк І.З., Фісенко Л.І., Губенко В.П., Зачатко Т.М., Федоров С.М., Ткаліна А.В. Технологічні карти фізіотерапевтичних процедур. Методичний посібник. Затверджено МОЗ України. – Київ, 2006. – 131с.
67. Самосюк І.З., Копчак С.К., Губенко В.П., Федоров С.М., Чудна Р.В., Чмир О.С. Лікувальні види масажу в лікуванні та профілактиці бронхіальної астми. Навч.-метод. посібник. - Київ: СПД «КВК», 2010. – 128 с.
68. Санадзе А.Г., Касаткина Л.Ф. Клиническая электромиография для практических неврологов. Руководство. Библиотека врача-специалиста. ГЭОТАР-Медиа, 2015 г. - 64 с.
69. Сандригайло Л.И. Вспомогательные методы диагностики в неврологии и нейрохирургии: Атлас/ Под ред. И.П. Антонова.-Мн.:Выш. шк.,1986.-271 с.
70. Скоромец А.А. Неврологический статус и его интерпритация: учебное

- руководство для врачей /А.А. Скоромец, А.П. Скоромец, Т.А.Скоромец; под рук. Проф. М.М.Дьяконова. -2-е изд. М.: МЕДпресс-информ, 2012.- 264с.
71. Слободин Т.Н. Клиническая и нейровизуализационная диагностика деменции /Український неврологічний журнал . 2012, №4(25),с.16-27.
 72. Современные аспекты лазерной терапии /Под. ред. В.Д. Попова – Черкассы: Вертикаль, 2011. – 608 с.
 73. Современные методы механотерапии в медицинской реабилитации: Науч.-мед. пособие/ под ред И.З. Самосюка. – К.: Наук. Світ, 2009.- 184с.
 74. Сотрясение головного мозга: Тактика лечения и исходы /Лихтерман Л.Б., Кравчук А.Д., Филатова М.М. – М.: ОАО ордена «Знак Почета» Смоленская областная типография им. В.И. Смирнова, 2008. - 58с.
 75. Справочник по психофармакологии / А.А. Бажин. – СПб.:Спецлит., 2009. – 64с.
 76. Суслина З.А., Варакин Ю.Я. Клиническое руководство по ранней диагностике, лечению и профилактике сосудистых заболеваний головного мозга. МЕДпресс-информ. 2015 г – 440 с.
 77. Суслина З.А., Максимова М.Ю. Частная неврология. М.: “Практика”. – 2012. – 272 с.
 78. Т.Брандт, М. Дитерих, М. Штрупп. Головокружение. Пер. С англ.. – М., „Практика”, 2009. 200с.
 79. Тревелл Дж. Г., Симонс Д. Г. Миофасциальные боли и дисфункции: Пер. с англ. – М.: Медицина, 2005. – Т. I. – 1192 с., Т. II. – 656 с.
 80. Триумфов А.В. Топическая диагностика заболеваний нервной системы./А.В. Триумфов -17-е изд., М.: МЕД.- пресс-информ, 2012.-264 с.
 81. Улащик В. Большой справочник физиотерапевта. - Мн.: Книжный дом, 2012. - 640 с.
 82. Уніфікований клінічний протокол медичної допомоги. Ішемічний інсульт (екстрена, первинна, вторинна (спеціалізована) медична допомога, медична реабілітація). Розробники: Хобзей М.К., Міщенко Т.С та інші. 2012.
 83. Фергюсон Л.У. Лечение миофасциальной боли. Клиническое руководство. – М.: МЕДпресс-информ, 2008. – 544 с.
 84. Ферстл Х., Мелике А., Вайхель К., Левин ОС. Деменция. 2015 г. – 112с.
 85. Физиотерапия и курортология /Под ред. В.М. Боголюбова. Кн. 1.- М.: Издательство БИНОМ, 2008 – 408 с. Кн. 2., 2008. – 312 с. Кн. 3. – 2009. – 312 с.
 86. Холин А.В. Допплерография и дуплексное сканирование сосудов. МЕДпресс-информ. – 2015. – 96 с.
 87. Цегла Т., Готшалк А. Лечение боли: справочник. М.: МЕДпресс-информ, 2016. – 384 с.
 88. Цинзерлинг В.А., Чухновина М.Л. Инфекционные поражения нервной системы. Вопросы этиологии, патогенеза, диагностики. Рук-во для врачей. //СПб. Изд. СЛБИ-СПб, 2005. -352с.

89. Шайтов Л., Фритц С. Массаж и мануальная терапия при боли в пояснице. – М.: Издательство БИНОМ. – 304 с.
90. Шток В.Н.. Фармакотерапия в неврологии/ Практическое руководство.-2-е изд., перераб. и испр.-М.: Медицинское информационное агенство, 2000.-301 с.
91. Штульман Д.Р., Левин О.С. Неврология: справочник практического врача, 8-ое изд., переработанное.-М.: МЕДпрессинформ., 2012. – 1024с.
92. Яхно Н.Н. Штульман Д.Р. Заболевания нервной системы. -М., Медицина, 2003.
93. Яворська Н.П., Гриб В.А., Смілевська В.В., Генік С.І. За ред. доц. Яворської Н.П., проф. Гриб В.А. Діагностичні алгоритми в неврології. – К.: Видавничий дім Медкнига. – 2016.
94. Янда В. Функциональная диагностика мышц. – М.: Эскиммо, 2010. – 352 с.
95. Cleland J.A., Koppenhaver S. Netter's orthopaedic clinical examination: an evidence-based approach. — Second edition. – Sanders Elsevier. – 2011. – 561 p.
96. Delagi E.F., Perotto A.O., Iazzetti J., Morrison D. Anatomical guide for the electromyographer : the limbs and trunk. 5th ed. – Charles C THOMAS PUBLISHER, LTD. – 2011. – 376 p.
97. Essentials of Physical Medicine and Rehabilitation: Musculoskeletal Disorders, Pain, and Rehabilitation, 2nd Edition by Walter R. Frontera MD PhD (Author), Julie K. Silver MD (Author), Thomas D. Rizzo Jr. MD (Author): Saunders, Elsevier, 2008 – 935p.
98. Hollinshead's Functional Anatomy of the Limbs and Back, 9e 9th Edition. by David B. Jenkins PhD (Author). – Saunders, Elsevier, 2009 – 465p.
99. Hoppenfeld, Stanley Physical examination of the spine and extremities. - Appleton-Century-Crofts, 1976 – 276p.
100. Kimura J. Electrodiagnosis in diseases of nerve and muscle : principles and practice. — 4th ed. – Oxford University Press. – 2013. – 1146 p.
101. Levit K. Manipulative Therapy. Muskuloskeletal Medicine. – Churchill Livingstone Elsevier. – 2010. – 436 p.
102. Mobility in Context: Principles of Patient Care Skills. - 1st Edition. by Charity Johansson PT PhD GCS (Author), Susan Chinworth PT PhD (Author): by F. A. Davis Company, 2012 – 459p.
103. Occupational Therapy Toolkit, written and illustrated by Cheryl A. Hall OT/L: 2013 – 630p.
104. Oxford American Handbook of Physical Medicine and Rehabilitation. - Edited by Lyn D. Weiss, Jay M. Weiss, Thomas Pobre. – Oxford University Press. – 2010. – 450 p.
105. Physical Medicine & Rehabilitation. Fourth edition. Edited by Randall L. Braddom. Saunders Elsevier. - 2011. – 1506 p.
106. Physical Rehabilitation.– 6th Edition by Susan B. O'Sullivan, Thomas J. Schmitz T., George Fulk (Author): F.A.Davis Company, 2007 – 1383p.

107. Preston D.C., Shapiro B.E. Electromyography and Neuromuscular Disorders: Clinical–Electrophysiologic Correlations. – Third Edition. –Elsevier Sanders. – 2013. – 629 p.

Голова предметної комісії
завідувач кафедри медичної реабілітації,
фізіотерапії та спортивної медицини

О. А. Владимиров